

*Попова Анна Вікторівна
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Рівненський державний гуманітарний університет*

*Науковий керівник:
Яковишина Тетяна В'ячеславівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРІОРИТЕТІ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ

У сучасному українському суспільстві в цілому і в педагогічному співтоваристві зокрема, загострився інтерес до питань, пов'язаних із загальним розвитком людини, дитинства як значущого і найціннішого періоду життя, освітнього середовища як фактору, від якого багато в чому залежить доля кожної дитини і країни; відбувається переосмислення соціальними групами та окремими громадянами власних специфічних інтересів в сфері освіти.

Усе це знаходить своє відображення в науці і в педагогічній практиці. Численні наукові концепції, пов'язані з реалізацією розвивального потенціалу освітнього середовища, затребувані сучасною школою, яка відповідає за зміни економічної, політичної, моральної ситуації в країні різними інноваціями, введенням в педагогічні колективи нових людей: учених, практичних психологів, економістів, інженерів, вузівських педагогів тощо, схильних до нетрадиційних підходів, креативних форм діяльності тощо. У нових умовах на школу об'єктивно покладають низку непростих завдань. Серед них – захищати дітей від негативних соціальних наслідків ринкових реформ, зробити школу середовищем соціального миру і злагоди, задовольняти зростаюче різноманіття освітніх потреб і запитів населення, стимулювати їхній подальший розвиток [2].

Формування нового освітнього середовища будується на принципово новій платформі – багатовимірному розуміння життя – та супроводжується створенням й удосконаленням різноманітних шкільних освітніх систем. Усе більша увага педагогів звертається до зарубіжного досвіду шкіл «зі справедливим співтовариством», «шкіл без невдач». Посилюється інтерес до спадщини Ф. Брюховецького, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького та новаторського досвіду сучасних педагогів. Беруться на озброєння ідеї Р. Кольберга, С. Френе, Р. Штайнера та ін.

Сьогодні для батьків, дітей, педагогів відкрита можливість вибору типу освітнього закладу; конкретних програм і підручників; форм освіти завдяки реалізації положень закону «Про освіту», Нової української школи.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті. Теоретики та практики покладають надії на те, що НУШ стане тією школою, до якої приємно буде ходити учням. Тут прислухатимуться до їхньої думки, навчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж сподобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння [3].

Наголошується, що навчання в Новій українській школі, її ціннісно-світоглядна домінанта ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема враховує суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяє збереженню психологічного здоров'я та радості пізнання, переживання позитивних емоцій для суб'єктивного благополуччя, надає можливості самоактуалізації тощо. Основним в освітньому процесі є орієнтація на потреби учня, дитиноцентризм [1].

Близькими та основоположними для Нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму:

- ✓ відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;
- ✓ активність учнів в освітньому процесі;
- ✓ орієнтація на інтереси та досвід учнів;
- ✓ створення навчального середовища, яке перетворює навчання на яскравий елемент життя дитини;
- ✓ практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;
- ✓ відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
- ✓ виховання вільної незалежної особистості;
- ✓ забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
- ✓ упровадження шкільного самоврядування, що передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству;
- ✓ виховання «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї).

Таким чином, реальні процеси гуманізації, викликані вивченням педагогами засад особистісно-орієнтованого й індивідуально-орієнтованого підходів, створюють потенційні можливості для переходу від навчання і виховання до роботи з кожним учнем, спрямованої на формування соціально-цінних відносин вихованців із навколишнім світом і самими себе, з розширення горизонтів реалізації індивідуальних можливостей.

Таким чином, зусилля і науковців, і практиків спрямовані на розв'язання пріоритетного завдання – створення такого освітнього середовища, яке сприяло б розвитку творчої індивідуальності кожної дитини.

Ще А. Макаренко зазначав, що виховує не так вихователь, скільки середовище, що організоване найбільш вигідним чином. Тим часом, освітнє середовище навіть у «просунутих» школах не завжди відповідає сучасним завданням. Так, багато гімназій та ліцеїв практично не відрізняються від загальноосвітніх шкіл. Замість розробки та апробації справді інноваційних педагогічних ідей і концепцій, в них відбувається лише перевантаження навчальних планів, що призводить до погіршення здоров'я дітей. У багатьох випадках усі експериментальні починання зводяться тільки до змін у сфері змісту освіти, а система виховної роботи або зруйнована, або не склалася. Недостатньо уваги приділяється початковій школі, незважаючи на те, що давно відомо: молодший шкільний вік є унікальним і надзвичайно значущим періодом становлення особистості й загального розвитку дитини. Таким чином, питання про освітнє середовище, його створення, компоненти, характеристики дуже актуальне на даному етапі розвитку українських освітніх закладів.

У сучасній педагогічній практиці спостерігаємо прояв таких протиріч:

- ✓ між необхідністю всебічного особистісного розвитку дітей, з одного боку, і прагненням школи розвивати, перш за все, а іноді й виключно – пам'ять дитини, з іншого;
- ✓ між зацікавленістю батьків в загальному розвитку дітей і слабким володінням педагогами відповідними технологіями;
- ✓ між усвідомленням учителями значущості індивідуального і диференційованого підходів до дітей та їх реалізацією;
- ✓ між соціальною значущістю процесу розвитку учнів в молодших класах школи і слабкою забезпеченістю його науково-обґрунтованими розробками і матеріалами.

Ми припустили також, що освітнє середовище сучасної школи характеризується низкою особливостей, викликаних соціально-економічними та психолого-педагогічними умовами його існування, і може бути ефективним фактором розвитку учнів, якщо: воно відповідає потребам дітей, батьків, вчителів; адміністрація і вчителі усвідомлюють завдання загального розвитку дітей як пріоритету в своїй діяльності і здійснюють цілеспрямовані зусилля для їхнього вирішення;

- ✓ рівень психолого-педагогічних знань працівників школи відповідає сучасному стану науки;
- ✓ існує конкуренція освітніх установ.

Діяльність педагога початкової школи у створенні дитиноцентричного освітнього середовища дуже специфічна і детермінована багатьма причинами.

По-перше, молодший шкільний вік – надзвичайно відповідальний і важливий період в житті дитини. Зі звичної обстановки вона потрапляє в

нове середовище, де провідною стає навчальна діяльність. У процесі цієї діяльності діти опановують умінням вчитися і здатністю оперувати теоретичними знаннями.

По-друге, в початковій школі педагог стикається зі складними кризами вікового розвитку (криза 6-7 років і початок підліткової кризи). Критичні вікові періоди відрізняються тим, що упродовж відносно короткого часу відбуваються виражені психологічні зрушення, зміни в особистості дитини. Основні особливості таких періодів: 1) невиразність початку і кінця кризи; 2) поява труднощів у вихованні дітей. Виходячи з цього перед педагогом стоїть завдання постійного вивчення дітей, фіксації їхніх психічних новоутворень. Це дозволяє прогнозувати черговий етап у розвитку особистості молодшого школяра і вчасно коригувати зміст та форми виховної діяльності.

По-третє, успішність реалізації педагогом початкової школи своїх функцій багато в чому залежить від організації ефективної взаємодії із сім'єю дитини з метою становлення, корекції і підтримки першого соціального статусу дитини – статусу учня.

По-четверте, педагог початкової школи не тільки сам забезпечує інтеграцію навчальної і виховної функцій, виступаючи одночасно і в ролі вчителя і в ролі класного керівника (класного вихователя), але й координує діяльність інших педагогів (вчителів-предметників, педагогів додаткової освіти, вихователів групи продовженого дня та ін.).

Дитиноцентризм у сучасній освіті розглядається як один із чинників розвитку та якісного прориву в національній системі освіти. Його впровадження зумовлене, насамперед, тим, що сучасні умови розвитку суспільства на початку третього тисячоліття з його новою філософією спілкування, новими перспективами і ризиками, вимагають від школи новітніх підходів до проблеми формування активної, діяльної, успішної особистості, в якій поєднується високий інтелектуальний рівень, розвинуті фізичні та моральні якості, активна громадянська позиція, здатність до результативної фахової діяльності.

Таким чином, від ефективності роботи педагога як вихователя залежить успішність розвитку і життєдіяльності дитини в освітньому просторі школи, яке не виникає автоматично при зустрічі дитини і виховує дорослого; воно передбачає спеціально розроблену програму педагогічних дій.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Концепція початкової освіти. О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко та ін. *Початкова школа*. 2016. №6. С. 1-4.
3. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>